

מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

שבת יו"ט ראשון של סוכות תשפ"א

שנה ב' • גליון 55

בענין ציצית וסוכה הי מיניהו עדיף

הכי מוכח מדברי שמואל שבירושלמי הנ"ל, גם מפורש כן בהרא"ש פ"ב דשבת (סי' י"ב), וכיון שכן ממילא הדין דתפילין קודמין לסוכה ולולב דתדיר יותר, דעד כאן לא פליג ר"ה על שמואל אלא מטעם דס"ל דתפילין דהוי חובת הגוף עדיף ממעלת תדיר, אבל בתפילין וסוכה ולולב דכולהו הויין חובת הגוף לפי פירושו הנ"ל, קיימא הכלל דתדיר עדיף.

ובאמת אין בזה נ"מ כ"כ לדינא דבממנ"פ אם הוא קודם סוכות וצריך לקנות תפילין לצאת בהם עתה, נראה דפשיטא דתפילין עדיף דלא דחיין חיוב דהשתא מקמי חיובא דבתר זמן, ואם הוא בחוה"מ להפוסקים דחוה"מ זמן תפילין, וכן אף להסוברים דחוה"מ לאו זמן תפילין, אם ע"י שיקנה לו במעותיו לולב לא ישרא בידו מה לקנות לו אחר י"ט תפילין, י"ל דודאי תפילין עדיף, דהא לולב בזה"ז ביום טוב ב' דרבנן ותפילין דאורייתא עדיף, ואם אחר י"ט יהיה מצוי לו תפילין, ורק לפי שעה בחוה"מ אין לו תפילין, להסוברים דחוה"מ זמן תפילין בודאי עדיף תפילין דאורייתא ללולב דרבנן, ולהסוברים דחוה"מ לאו זמן תפילין בודאי לולב עדיף לצאת עכ"פ י"ד דרבנן, ולדינא דמספקי' ההלכתא אם חוה"מ זמן תפילין או לא, י"ל דתפילין עדיף דספק דאורייתא עדיף מודאי דרבנן, כדאימא סוף מסכתא דר"ה שתי עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין דאע"ג דהא ודאי הוא ספק, ולענין תפילין וסוכה, כיון דסוכה ודאי דאורייתא ותפילין ספק סוכה עדיף.

ולענין מזוהר וסוכה לכאורה נראה דסוכה קודם, אף דמזוהר תדיר מ"מ לפי"מ שנתבאר דסוכה הוי חובת הגוף דא"א לו להפטר מחיובו ממנה, ומזוהר לא מקרי חובת הגוף דא"צ לקנות בית ולישב בו ולקבוע מזוהר, וכיון דקיי"ל דתפילין ומזוהר תפילין קודמין דחובת הגוף עדיף מתדיר, ה"נ סוכה קודם למזוהר.

ולדבריו כיון שכתב דסוכה הוי חובת הגוף ועדיף ממזוהר אלא דלגבי תפילין כיון דתרווייהו חובת הגוף א"כ תפילין עדיף משום דתדיר קודם א"כ בנידון דידן סוכה עדיף מציצית דחובת הגוף ניהו ועדיף מציצית דתדיר.

ואין לומר דכיון דציצית שקולה כנגד כל המצוות עדיף מסוכה אפי' שהיא חובת הגוף, משום שברעק"א כתב דתפילין עדיף מציצית שהיא חובת הגוף אע"פ שציצית שקולה כנגד כל המצוות ותפילין לא שקולה כנגד כל המצוות, כמבואר בב"י ריש סי' כ"ה בשם הנמק"י דציצית קודמת לתפילין משום דתדירה וגם שקולה כנגד כל המצוות ומכיון דתפילין אין לה מעלה זו, (אכן כבד הקמח ערך תפילין כתב דגם תפילין שקולה כנגד כל המצוות) וא"כ מבואר ברעק"א דחובת הגוף עדיף ממצוה ששקולה כנגד כל המצוות.

יבואר אם סוכה חשובה מצוה שהיא חובת הגוף

אמנם לכאורה צ"ע אמאי סוכה חשובה חובת הגוף שהרי יכול לאכול אכילת ארעי כל ימי חג הסוכות ולא יתחייב בסוכה, אמנם הרי אינו יכול להיות ג' ימים בלא שינה וא"כ בודאי חשיב מצוה המחייבת, אבל לכאורה יש בידו להיות הולכי דרכים שפטורים מן הסוכה וא"כ דמי לכאורה למזוהר ואמאי חשיב חובת הגוף.

ונראה פשוט דסוכה אין חיוב תלוי אם יש לו דירה או לא, אלא כל ישראל מחייבים שדירתם תהיה בסוכה שבעה ימים וגם כשהוא הולך דרכים אינו פטור מן הסוכה אלא מחוייב שדירתו תהיה בסוכה אלא שגם כשדירתו בסוכה הרי כשהולך דרכים אינו יושב בסוכה והרי הוא מקיים תשבו כעין תדורו וא"כ אין חיובו תלוי בדירה אלא שכשהוא הולך דרכים הוא חשיב כמו שדירתו בסוכה אבל מזוהר אינו חייב אלא אם הוא דר בביתו אבל כשאינו דר הרי הוא לא נתיחייב במזוהר כלל.

אמנם בגליון השו"ע יו"ד סימן רפ"ה כתב רעק"א דסוכה בלילה הראשון חשיב חובת הגוף ומבואר דבשאר הימים לא חשיב חובת הגוף אכן ברעק"א בתשובה נראה פשוט דס"ל דכל ישיבת סוכה חשיב חובת הגוף וצ"ע.

יבואר אם סוכה עדיף מציצית

ונמצא דמתלת טעמי לכאורה צריך להעדיף ישיבת סוכה על מצות ציצית האחד שסוכה חשיב חובת הגוף לגבי ציצית וכמו שסוכה עדיף על מזוהר כמשי"כ הרעק"א בתשובה, ועוד דסוכה נמי שקולה כנגד כל המצוות ואין ציצית חשובה ממנה. ועוד והוא לכאורה הנכון שהוא חייב ללמוד בסוכה כמו שאמרו בגמ' ואינו חייב להיות מעוטף בציצית ולכן מצוותו ללמוד בסוכה אע"פ שצריך לפשוט טליתו מעליו.

וביותר כיון שיש לו טלית קטן והרי הוא מקיים מצות ציצית אלא שיוכל לקיים עוד מצוה בטלית גדול מסתברא דעדיף לקיים מצוה נוספת של סוכה מאשר לקיים עוד מצוה של ציצית.

ובעיקר מש"כ רעק"א דלולב עדיף ממזוהר משום דחובת הגוף היא קשה דלולב אינו מקיים אלא מצוה אחת אבל מזוהר הרי הוא מקיים בכל עת ובכל רגע וכיון שיש

נשאלתי במי שהיה מעוטף בטליתו אחר התפלה ונכנס ללמוד בסוכה בהכ"נ והיה חם בסוכה ופשט טליתו כדי שיוכל ללמוד בסוכה ונסתפק אם יפה עשה שאפשר שמצות ציצית עדיף ואם קשה עליו הישיבה בסוכה עם טליתו שיכנס לבית המדרש המקורר וישב עם טליתו ונסתפק איזה מצוה עדיף מציצית או סוכה.

ובפשוטו היה נראה דכיון דאמרו חכמים בגמ' סוכה (דף כ"ח:) ת"ר כל שבעת הימים אדם עושה את סוכתו קבע ואת ביתו עראי כיצד היו לו כלים ומצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושותה בסוכה ומטייל בסוכה, מה"מ דת"ר תשבו כעין תדורו מכאן אמרו היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה ומטייל ושותה בסוכה ואוכל ושותה בסוכה אינו והאמר אביי מקרא ומשנה במטללתא תנוי בר ממטללתא לא קשיא הא למיגרס והא לעיוני, וברא"ש כתב וז"ל לעיוני צריך להתבודד ולישב בישב הדעת ומצטער הוא בסוכה, עכ"ל, וכן הוא בשו"ע סימן תרל"ט סעיף ד' וז"ל כל שבעת הימים קורא (ולומד) בתוך הסוכה, וכשמבין ומדקדק במה שיקרא (ולומד, יכול ללמוד) חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו מיושבת עליו. המתפלל, רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה, עכ"ל, ומבואר דצריך לשנות בסוכה כשאין מצטער מן הסוכה וא"כ מצות סוכה רמיא עליה ומצות ציצית אינו מחוייב בה אלא אם הוא לובש ד' כנפות אבל יכול לפשוט טליתו וא"כ לכא' מחוייב לפשוט טליתו כדי לישב בסוכה לקיים מה שמחוייב בו.

אלא שיש שאמרו דמאחר והוא לבוש בטליתו והוא מצטער לישב כך בסוכה הרי הוא פטור מן הסוכה, אבל נראה פשוט שכל מצטער פטור משום שלא ישב בדירתו באופן זה אבל מי ששובש טליתו בביתו והם לו לא ילך חוץ לביתו אלא ישב בביתו ויפשוט טליתו א"כ לא מיפטר משום מצטער.

ויש שאמרו שהוא עוסק במצות ציצית והעוסק במצוה פטור מן המצוה ואע"פ שהלובש ציצית אינו פטור מן המצוה דאינו אלא מקיים מצוה וכמו שכתבו התוס' בכמה דוכתי או משום שאפשר לקיים שניהם אבל הכא כיון שצריך לפשוט טליתו לקיים סוכה בזה אפשר דחשבינן ליה כעוסק במצוה לפטור מן הסוכה.

יבואר אם סוכה יש לה מעלה ששקולה כנגד כל המצוות

וכשנשאלו זאת למרן הגר"א שטיינמן זצ"ל ציצית וסוכה הי מיניהו עדיף, והשיב דציצית עדיף משום ששקולה מצות ציצית כנגד כל המצוות.

אמנם בתורת חיים (ע"ז דף ג.) כתב וז"ל מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, אף על גב דכמה מצות קלות איכא יש לומר שהוא יתברך רוצה ליתן להן מצוה אחת ששקולה ככל המצוות לפי שהן רוצים לקבל שכר על כל המצוות כישראל שהרי אמרו תנה לנו מראש ונעשה משמע כל התורה כולה ומצות סוכה שקולה ככל המצוות כמו שיסד הפייט ביוצר דסוכות וה"ק מצוה קלה יש לי ששקולה ככל המצוות וסוכה שמה כלומר אף על גב דכמה מצות יש לי ששקולות ככל המצוות כגון שבת ומילה וציצית אלא שהן חמורות דשבת יש בה חסרון כים כיון דיושב בטל ממלאכתו וכן ציצית לפי שתכלת דמים יקרים ויש בה טורח גדול לחזור אחריה ומילה יש בה צער גדול אבל סוכה שקולה וקלה לכו ועשו אותה, עכ"ל, ומבואר בדבריו שגם סוכה שקולה כנגד כל המצוות, ומש"כ שנמצא כן בפייט הוא בפייט של יום שני של סוכות בשחרית בקדושה יעו"ש.

סדר קדימה במצוות תפילין וציצית ומזוהר

והנה רע"א (שו"ת מהר"ק סימן ט') נשאל במי שאין ידו משגת לקנות תפילין ולולב או סוכה, וכן מי שאין ידו משגת לקנות מזוהר לפתחו ולולב לצאת בו, הי מיניהו קדים.

וכתב שם וז"ל מקור הדין בירושלמי סוף מגילה תפילין ומזוהר הי קדים שמואל אמר מזוהר קודמת ור"ה אמר תפילין קודמין, מ"מ דשמואל שכן היא נוהגת בשבתות ויו"ט, מ"מ דר"ה שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדברות, מתני' מסייע ליה לשמואל תפילה שבלה עושים אותה מזוהר, ומזוהר שבלה אין עושים אותה תפילה שמעלין בקודש ולא מורידין עכ"ל.

ונלענ"ד דהכוונה שכן נוהגת במפרשי ימים, היינו דהחיוב על גופו בכל מקום שהוא, ואין לו מנוס לפטור מזה, משא"כ במזוהר דאי בעי מפרשי כל ימיו בימים ומדברות, ואין לו בית דירה ופטור ממזוהר, וה"ה דהוי מצי למימר דאי בעי דר כל ימיו בדירה שאולה ושכורה, כנלענ"ד ברור.

וההיא טעמא דשמואל בירושלמי דמזוהר קודמת דנוהגת בשבתות ויו"ט, היינו דהוי תדיר, דאף דאנו דנין לענין שאחד ידחה לגמרי מ"מ גם בזה קיימא הכלל דתדיר קודם [וכמ"ש המגן אברהם סי' תרפ"ד סק"ב והביא ראיה מתוס' סוכה דף נ"ד ע"ב ע"ש].

ולענ"ד

בה כמה מצוות שיקיים כל השנה וכמה שנים הרי היא חשובה לאין ערוך לגבי מצוות לולב, וכמ"ש הר"ן בפרק יום הכפורים ד"ס' דכמה לאווין חמורים יותר מלאו אחד של חיובי כריתות והכי נמי כמה מצוות חמורים יותר ממצוה חמורה.

שוב הראוני בבית הלוי חלק א' סימן ד' בסופו שנחלק על הרעק"א וס"ל דסוכה וציצית ציצית קודמת שהרי יקיים מצוותה גם לאחר יום טוב וכל שמצוותה נמשכת מצוותה עדיפה אפי' שאינה חובת הגוף יעו"ש.

בענין חולה שכדי להתענות צריך להכניס נזלים לגופו על ידי הוצאת דם האם מותר לעשותו ביוה"כ כדי שיוכל להתענות

בענין מה שנתבאר בגליון הקודם במי שיוכל להתענות על ידי הכנסת נזלים לגופו על ידי אינפוזיה וצריך להכניס ביוה"כ על ידי ישראל ויש בזה משום חבלה האם מותר לעשותו ביוה"כ כדי שיוכל להתענות, יש להרחיב הדברים מהדברים שנתחדשו בבית המדרש בשבת שובה.

הנה בעיקר מה שאפשר בהכנסת נזלים דרך הוריד אם ראוי לעשות כן להמנע משתיה של פחות מכשיעור ביוה"כ נחלקו בזה פוסקי זמנינו אם ראוי לעשות רפואה לא טבעית כדי שיוכלו לצום, אבל במקום שאינו חולה אלא שיש לחשוש שיחלש ויבוא לידי חולה בוודאי ראוי להכניס נזלים לגופו דרך הוריד כדי שיוכל להתענות ביוה"כ.

ובעיקר שאלה זו כבר הורה באגרות משה (אורח חיים חלק ד' סימן ק"א) שלא יכניס הנזלים דרך הוריד על ידי ישראל משום שהוא חמור יותר מלאכול פחות מכשיעור שהרי יש בו משום מלאכה דאורייתא.

אכן יש לעיין בפסק זה דהנה אמרו בגמ' ביומא (דף פ"ג.) תנו רבנן מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונבילה מאכילין אותו טבל ושביעית שביעית טבל ותרומה תנאי היא דתניא מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה בן תימא אומר תרומה ולא טבל, אמר רבה היכא דאפשר בחולין דכולי עלמא לא פליגי דמתקנין ליה ומספיין ליה כי פליגי בדלא אפשר בחולין מר סבר טבל חמור ומר סבר תרומה חמורה, מר סבר טבל חמור אבל תרומה חזיא לכהן ומר סבר תרומה חמורה אבל טבל אפשר לתקוניה, ע"כ.

ומבואר דבכל פקוח נפש צריך לעשות האיסור הקל תחלה ואם אי אפשר באיסור קל עושין האיסור החמור, ויל"ע בנד"ק מהו האיסור הקל יותר דהנה גם הוצאת דם הוא איסור תורה של חייבי כריתות וגם אכילה ביוה"כ הוא איסור תורה של חייבי כריתות. אבל מכל מקום במקום שאין צריך לאכול אלא פחות מכשיעור הרי הוצאת דם יש בו איסור תורה של כרת, ואכילה אם יכול לאכול פחות מכשיעור הרי הוא אסור מן התורה בלא כרת וקיל יותר, ולכאורה עדיפה שיאכל פחות מכשיעור מאשר יוציא דם ביוה"כ שהוא איסור תורה.

שיטת הר"ן דעדיף לעבור על איסור חמור ולא לעבור כמה איסורים קלים

אכן נראה שאם יעבור באיסור הוצאת דם יוכל להתענות ולא לאכול הרבה פעמים פחות מכשיעור אפשר דבזה עדיף שיכניס נזלים בגופו אע"פ שיוציא דם, מאשר שיאכל כמה פעמים חצי שיעור, וכמ"ש הר"ן בפרק יום הכפורים (דף ד': מדפי הרי"ף) וז"ל ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל תחלה, כלומר שאם יש שני איסורין לפנינו הא' איסור לאו כגון נבילה והאחד איסור כרת מאכילין אותו איסור לאו וכן הדין בכל חולה, ונשאל הראב"ד ז"ל בלשון הזה אם היה חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת למה לא נאמר לנכרי שינחור לו ונאכילנו הנבילה שאין בה אלא איסור לאו ולא נשחוט ונדחה שבת שיש בה איסור סקילה, ויעיין שם בר"ן מש"כ עוד בזה.

ושוב כתב שם וז"ל 'אבל נ"ל דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה, איכא חומרא אחרינא נבילה לפי

ובעיקר סברת הר"ן שמעתי שהעיר בזה הגאון האדיר ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל שהרי הרמב"ם כתב בפרק ח' משבת ח' משבת ח' שהחובל חייב משום מפרק וחייב כריתות, ובמגיד משנה שם כתב שלהראשונים שהחובל חייב משום נטילת נשמה אינו צריך כריתות ובמ"ב סימן שט"ז ס"ק כ"ה כתב דשיעורו בכל שהוא, א"כ בכל שחיטה הרי עובר בכל טיפת דם באיסור תורה ולמה נחשב שאינו עובר אלא באיסור אחד.

ואין לומר שבשחיטה כיון שאינו צריך לדם הוי מלאכה שאצל"ג ולהכי אינו אלא מדרבנן, שהרי בגמ' שבת דף ע"ה אמרו דרב אומר שוחט חייב גם משום צובע והוא משום דניחא ליה דלתווס בית השחיטה דמא והיינו שנח לו שבית השחיטה יהיה מלא

שהאכולה עובר בלאו על כל זית וזית שבה כדאמרין בגמ' נויר (דף מ"ב.) נויר שהיה שותה יין אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת, אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה, וחד לאו הוא דאיכא, דמעשה שבת מותרין דק"ל בגמ' ב"ק (דף ע"א.) היא קודש ואין מעשיה קודש, ומש"ה לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואף על גב דהוי איסור סקילה, עכ"ל.

יבואר מש"כ במג"א דאכילת ב' חצאי שיעור חמירי טפי מחילול שבת

אמנם במגן אברהם (סימן שכ"ח ס"ק ט') כתב על מש"כ שם בשו"ע שמוותר לשחוט בשבת במקום שבאלא שחיטה יאכל החולה נבילה, וכתב וז"ל 'אבל הר"ן כתב הטעם דנבילה עובר על כל כזית ממנה, ובפחות מכזית איכא נמי איסור דאורייתא אף על פי שאין בו מלקות והוי הרבה לאוין וחמירי מלאו א' דשבת' עכ"ל, ומבואר בדבריו דגם במקום שאינו צריך לאכול אלא ב' חצאי שיעור ג"כ חמיר טפי משחיטה בשבת, ודלא כמ"ש דמלשונן של הר"ן משמע דרק במקום שצריך לאכול ב' כזיתים חמירי טפי וע"כ דהמג"א ס"ל דמונת הר"ן דגם בזה חמירי טפי וצ"ע.

יב' שיטת הרא"ש דס"ל דלא כהר"ן ואיסור חמור חמיר יותר מכמה איסורים קלים אכן שיטת הרא"ש דמה ששוחטין לחולה בשבת אינו אלא משום שהוא קץ באכילת איסור ולכן שוחטין עבורו שיוכל לאכול וא"כ יש לומר דלא ס"ל סברת הר"ן בזה ובמקום שאין חלק קץ באכילת איסור אין שוחטין עבור החולה בשבת וכן מבואר במ"ב סימן שכ"ח שכתב שבמקום שאין החולה קץ באכילת איסור יעוין באחרונים, ונראה דנחלקו בזה אם קי"ל כהר"ן או כהרא"ש וא"כ ביום הכפורים שאין האכילה עצמה חפצא דאיסורא אלא שהנברא אסור באכילה אפשר שאינו קץ באכילה זו ושפיר מאכילין אותו ביום הכפורים ולא יעברו באיסור מלאכה דאורייתא.

אלא דלהרמב"ם דמוציא דם אינו חייב אלא משום מפרק הרי אינו עובר עליו אלא בכריתות וא"כ לא קעבר בהוצאת דם זו איסור תורה של חייבי כריתות אלא כאיסור חצי שיעור ובפרט דיש אומרים דבמלאכת שבת חצי שיעור אינו אסור אלא מדרבנן כמבואר בחכם צבי וא"כ בוודאי עדיפה מאכילת פחות מכשיעור, וגם לרש"י ריש שמנה שריצים דס"ל דחובל חייב משום צובע א"כ במקום דליכא חבורה תחת העור הרי ליכא איסורא כלל וא"כ לדידהו הרי פשוט שיוציא דם מאשר יאכל פחות מכשיעור, וא"כ אפי' להראשונים דס"ל דיש בזה משום נטילת נשמה ובכל שהוא מחייב מכל מקום הרי להר"ן מותר מטעמא דידיה שכמה איסורים חמירי טפי מחייבי כריתות פעם אחת, ואפי' להרא"ש דפליג על הר"ן בזה הרי יש לסמוך על הרמב"ם בזה דגם בחובל אינו אלא ח"ש וא"כ נראה דעדיפה להוציא דם מאשר לאכול פחות מכשיעור.

ולשיטת מהר"ם מרוטנבורג דס"ל דשבת הותרה אצל פקוח נפש יש לעיין אם נימא דמלאכת יום הכפורים נמי הותרה אצל פקוח נפש ואם איסור אכילה ביום הכפורים אינו אלא דחוייה וצ"ע.

אבל נראה דהפוסקים לא חששו לשיטתו של מהר"ם מרוטנבורג ועיקר מה שחששו הוא לשי' הרא"ש והר"ן ולהכי בנידו"ד יוריק הנוזלים לגופו ולא יאכל פחמכ"ש.

בענין אם כל שוחט עובר גם על הוצאת דם שיוצא על ידי השחיטה

דם כדי שיכירו שנשחט עתה, וא"כ הכי נמי אם איירי במי שנח לו שבת השחיטה יהיה עם דם הרי חשיב הוצאת הדם כמלאכה שצריכה לגופה והרי בכל טיפת דם יש בו משום נטילת נשמה והיא צריכה לגופה.

ועוד שבפוסקים נראה שהחובל לרפואה אע"פ שאינו צריך לדם חשיב צריכה לגופה כמבואר במ"ב סימן שט"ז ס"ק ל' ובסימן שכ"ח ס"ק י"ב וא"כ הכי נמי כיון שצריך לשחיטה חשיב מלאכה שצריכה לגופה אע"פ שאי"צ לדם, אמנם בשולחן ערוך הרב כתב דאם אינו צריך לדם חשיב אינו צריכה לגופה וכ"כ במאמר מרדכי יעו"ש, וצ"ע.

² בקובץ הערות סימן י"ח הקשה לשיטת המגיד משנה פ"ב מה"ד דס"ל דשבת לכל צרכיו של חולה מוסקין מחללין שבת ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה, וכן נראה ממש"כ השו"ע סימן שכ"ח ס"ד, והקשו ממנו דאיתא בסיומן תרי"ח סעיף ז' ט' לגבי חולה שיש בו סכנה ביוה"כ פ' צריך אומד להאכילו ואם אפשר מאכילין אותו פחות מכשיעור הרי דלא אמרין דכיון דהוי חולה שיש בו סכנה מותר לעבור על כל איסורי תורה כדרך שעושין בחול אלא מחללין רק במיתת הצורך לפקוח נפש, וקשה מזה על שיטת המ"מ, וכבר תמה כע"ז הבא"ה ש"כ ח"ד.

וכבר נודע שמרן הגר"י כתב שאביו היה מורה וזא כהמגיד משנה גם בתענית יום הכפורים שהחולה שיש בו סכנה יאכל בלא אומד כמה שצריך לו ומה שכתב השו"ע שצריך אומד אינו אלא בחולה שאין בו סכנה שיוכל להגיע לסכנה בזה צריך אומד אבל מסקנת הבה"ל שגם חולה שיש בו סכנה צריך אומד וקשה על המגיד משנה מהא דביה"כ צריך אומד.

ובקובץ הערות שם כתב ליישב זו עפ"י ביאור שיטת המ"מ שדבריו מבוססים על ההנחה דשבת הותרה אצל פקו"ג ולא דחוייה וכיון שהותרה מותר לעשות אף צרכיו שאינם פקו"ג משא"כ יום הכפורים שדחוייה אין בה היתר ביותר מן הצורך להצלה מסכנה וכ"כ החלקת יואב סימן י"ד לחלק בין שבת ויוה"כ, ויעו"ש בקובץ"ע שכתב דכיון דשבת הותרה אצל פקו"ג מותר לעשות אף מה שאינו נוגע לפקו"ג דכל זמן שלא נתרפא מחוליו הוי כלא פירש שחור אף על ציצין שאין מעכבין את המילה כמבואר בשבת קל"ג.

ויש לדון מאי שנא דשבת הוי הותרה ואיסור אכילה יוה"כ פ' דחוייה, ויעיין בספר שבת שבתון.

¹ הנה בענין הוצאת דם בשבת ויוה"כ שאינו צריך לדם הרי הוא פסור או משום מקלקל בחבורה או משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה אבל בזה שצריך להכניס האנפוזיה צריך לדם כדי לדעת את מקום הוריד ואפשר דחשיב כצריכה לגופה והעידו כן בשם מרן החו"א ועיין גם שו"ת ציץ אליעזר ח"ח דף קלו ח"ט דף ע"ו וח"י דף קה ע"ש בשם הגרש"ז אדערבך זצ"ל אך כבר העיר מרן הגרש"ז זצ"ל ממ"ש המ"א סי' שכח ס"ק מא והלבוש שם דקלוח חלב מאשה להציל מרוח רעה חשיב משאצ"ל ג"ע"ש במ"ב ס"ק קיג וכן כתב שם הפמ"ג בחולב ע"ג קרקע כדי שיראה התנוק וירעה לינוק ע"ש בשעש"צ ס"ק פא וה"ג גם כאן מסתבר דחשיב כמו ע"ג קרקע.

והא דמשמע בכתובות דף ה' ע"ב שדם בתולים חשיב כצריך לגופה יתכן דהוא מפני שגם לאחר שכבר יצא הדם עדיין רוצה לראות או להראות אם זה דם ציפור או דם בתולים משא"כ הכא ועיין גם בחי הרי"ן שבת לשאלו את הלחם על דם נדה חשיב כצריכה לגופה וגם על המ"א הג"ל כבר תמזה מאד בתו"ש ובנזירות שמשון יעו"ש.

והעירני הרב הגאון ר' יעקב לינער שליט"א שהרי כשעושה פתח להוציא הדם ולהכניס הנוזלים הרי הוא פתח להכניס ולהוציא וחייב גם כשאינו חשוב מלאכה שצריכה לגופה שהרי סו"ם הוא חייב משום פתח וא"כ הוא מלאכה דאורייתא לכלול עלמא ואפשר שאינו להוציא ולהכניס ברגע אחד לא חשיב להכניס ולהוציא.

יבואר אם סברת הר"ן אינו אלא בעושה כמה מעשה עבירה או גם בעושה מעשה

אחד שיש בו כמה לאווין

והיה אפשר לומר דכיון שאינו עושהו אלא במעשה אחד אינו חושב ככמה עבירות נגד אכילת איסור כמש"כ השער המלך פרק י"ד ממאכלות אסורות הלכה י"ז הקשה על הר"ן מהא דאמר במשנה נזיר דף מ"ז ע"א כהן גדול ונזיר שפגעו במת מצוה ר"א אומר יטמא כהן גדול ואל יטמא נזיר, וחכמים אומרים יטמא נזיר ואל יטמא כהן גדול משום דקדושתו של כהן גדול קדושת עולם והרי נזיר שטימא עצמו כתב הרמב"ם בפ"ה מניירות הכ"א דלוקה ארבע מלקיות משום לא יחל ולא יבוא ולא יטמא ובל תאחר וכהן אין אלא לאו גרידא וא"כ אע"פ שכהן שגדול שנטמא איסורו חמור יותר מ"מ כיון שנוזר עובר בכמה איסורים לסברת הר"ן דכמה איסורים חמירי מאיסור אחד חמור א"כ היה לו לכהן גדול לטמאות עצמו ולא הנזיר דעובר בכמה איסורים, וכתב ליישב דמה שכתב הר"ן אינו אלא בעובר בכמה לאווין בזה אחר זה אבל בעובר במעשה אחד כהיה דנזיר אינו חמור יותר מאיסור חמור אלא שכתב שאין בתירוץ זה כדי שביעה.

ויעוי בקוה"ע סימן ח' שכתב וז"ל ולדעת תוס' יבמות דף ג' ע"ב דס"ל דעשה דוחה שני לית, ומ"מ ל"ת שיש בה כרת אינה נדחית מפני עשה, ועל כרחק דל"ת שיש בה כרת חמירא יותר משני לית, והר"ן שילחי יומא [ד' ע"ב מדפי הר"ף ד"ה וגרסין בגמ'] כתב דמשו"ה שוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבילה המוכנת, משום דבנבילה יעבור על כל זית זיות, ושחיטה אינה אלא פעם אחד, ומוכח מדבריו דשני לאווין חמורין מאיסור סקילה, ושמו גם הר"ן ס"ל דעשה אינו דוחה שני לית, עכ"ל, והנה לסברת השעה"מ הג"ל התוס' לא פליגי על הר"ן בזה דהר"ן לא אמר את דבריו אלא בעובר בכמה מעשים אבל מעשה אחד שיש עליו כמה לאווין לא חמירי מאיסור כרת ופשוט.

והכי נמי כיון דאינו אלא במעשה אחד של הכנסת המזרק לתוך הוריד אע"פ שיוצא כמה טיפות דם מכל מקום אינו חשיב אלא כמעשה אחד שעובר בו כמה איסורים אע"פ שיש לומר שהמעשה של הכנסת המזרק מוציא כמה טיפות דם ואינו דומה למעשה אחד שאסור מכלה איסורים מכל מקום אפשר שכל שאינו עובר על מצוות ד' כמה פעמים בכמה מעשים הרי הוא קל יותר.

אבל באמת נראה שהטיפה שיצא מיד בהכנסת המזרק היא חשובה מלאכה, אבל הטיפות שיצאו אחר כך הם ככח שני שאינו אלא גרמא וכמו בפתח בידקא דמיא שכל מה שיצא בכח ראשון הוא מעשה ידיה אבל מה שיצא אחר כך הרי הוא כגרמא ואינו חייב בזה.

וכן הוא בשחיטה שאינו חייב אלא על הדם שיוצא מיד אחר השחיטה אבל הדם היוצא אחר כך אינו אלא כח שני ואינו אלא גרמא ופטור עליה אבל נראה דבשחיטה לא חשיב מעשה אחד שהרי בכל חתיכה מוציא דם וכל משך השחיטה שמוליך הסכין על ציאר הבהמה הרי הוא נחשב ככמה מעשים וא"כ הוי כמה מעשים של מלאכה ולמה הותר לעשות השחיטה ולא להאכילו נבילות, וצ"ע.

אכן בהכנסת מזרק אפשר לומר דאע"פ שהטפה הראשונה חשיב צריכה לגופה אבל שאר הטיפות אינן צריכות לגופה ולכן אין איסורן אלא מדרבנן וא"כ בוודאי קיל מאכילת פחות מכשיעור, אבל בשחיטה קשה שהרי נחא ליה בכמה טיפות דם דלתוס' בית השחיטה דמא שיהא מלא בדם וא"כ כל הדם היוצא צריכה לגופה וצ"ע.

יבואר אם יש איסור שחיטת בהמה גדולה במקום פקוח נפש כשאין צריך אלא

בהמה קטנה

והנה במנחת חינוך מצוה ל"ב בעניני פקוח נפש אות ב' כתב לחדש דדני שצריך לחולה עוף קטן ושחט עוף גדול הרי עובר באיסור של ריבוי בשיעורים דלהר"ן הוא איסור תורה והוקשה לו קושיא גדולה וז"ל והוקשה על הר"ן דסובר דריבויא בשיעורא הוא

במשנה (דף ל"א:) גבי שחיטת התמיד ביום הכפורים תנן קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו קבל את הדם וזרקו, אמנם בימא (דף מ"ג:) איתא לענין שחיטת הפר 'שחטו וקבל במזרק את דמו' ולא כתב ומירק אחר שחיטה על ידו וכן בדף נ"ג: איתא לענין שחיטת השעיר 'הביאו לו את השעיר שחטו וקבל במזרק את דמו' ולא כתב שמירק אחר שחיטה על ידו. וכתוס' יום טוב כתב דהוא הדין שמירק אחר שחיטה על ידו בפר ובשעיר אלא שלא שנה התנא לאומרו שנית, וכן מבואר במאירי שם דף נ"ג שכתב דבפר מירק אחר שחיטה על ידו ובשעיר לא הוצרך למרקו שהיה דק.

והנה בפיוט של אמין כח כתב רק בשחיטת התמיד 'עמד וקדש וקרן תמיד השחר פקד למרקו, והוא קיבל וזרק', אבל בשחיטת הפר והשעיר לא כתב שפקד לאחר למרקו ואם אין אומרים הרי לא נעשה המירוק על ידי וגשלה פרים שפתינו וע"כ דס"ל שלא היה מירוק אלא בתמיד.

ובאתה כוננת שאומרים בטוס ספרד איתא גם בפר ושעיר שמירק אחר שחיטה על ידו אבל בנוסח של הספרדים ליתא כמו באמין כח.

יבואר אם זר שחטת התמיד בשבת עובר משום מלאכת שבת

והנה יש מקום לומר דדוקא אחר שחטת התמיד ביום טוב אע"פ שכתב ב"ש"י שזר ששחט בשבת אינו עובר על איסור זרות שהרי שחיטה כשירה בזה, אבל מדוקדק בלשונם שעובר על איסור שבת וביארו האחרונים הרש"י והשער המלך ובית מאיר על הש"ס דטעמא משום דלא ניתנה העבודה לדחות שבת אלא אצל הכהנים שיכולים לגמור העבודה אבל ישראל שאינו יכול לגמור העבודה לא ניתנה שבת לדחות אצלו אפי' כמה שכשר על ידו.

ובחזו"א יבמות על סדר הדף סימן קל"ז לוף ל"ג כתב וז"ל רש"י ד"ה שחיטה כשירה בזה ואין כאן זרות עכ"ל אין כונת רש"י דאיסור שבת איכא אלא כונתו ז"ל דאין כאן איסור זרות ומטילא אין כאן איסור שבת וכן מבואר יומא מ"ב א' דאיכא מאן דמכשר שחיטת פרו בזה, ומשמע לכתחלה דכיון דכשרה בזה אין כאן איסור יוה"כ וכן מבואר במתני' פסחים ס"ד א' דקתני שוחט ישראל וקתני כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת כו' ומשמע דשאר שינוי ליכא.

איסור דאורייתא, א"כ זה פשוט לכ"ע אם אמדוהו לחולה שצריך בשר ויהיה די לו בכך וכך אם נשחט לו עוף או בהמה קטנה, בודאי אסור לשחוט לו בהמה גדולה והוי ריבוי בשיעור' כמו שלשה בעוקץ א' דהוי חד מלאכה אך ריבוי אוכל דאסור ה"נ, והנה בחולין ד"ב אמרין דרב דימי אמר הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא והמבשל לחולה בשבת אסור לבריא והטעם דמבשל חישינן שמוא ירבה בשבילו אבל שוחט דכית בשר צריך שחיטה א"כ ל"ש ריבוי וכ"פ הר"מ ושו"ע סי' ש"ח.

אבל לפ"ד הר"ן דריבוי בשיעורא הוא איסור תורה א"כ למה השוחט לחולה בשבת מותר לבריא יגזור דלמא ירבה בשבילו דהיינו שישחוט בהמה גדולה והוי ריבוי בשיעורא והוא איסור תורה, ואפ"ל דהר"ן סובר דוקא במבשל גזרין שמוא ירבה אחר נתינת הקדרה על האש דהוי איסור סקילה, אבל שוחט דל"ה איסור סקילה רק איסור דאורייתא לא גזרין, ומ"מ צ"ע כיון דהוא איסור תורה אמאי לא גזרו ועסי' ש"ח, עכ"ל.

אכן יעויין באור שמוח פרק י"ח משבת ה"א שכתב וז"ל אמנם בנטילת נשמה, דאם צריך לחולה כזית, ויש לו עוף קטן לשחוט ועוף גדול משמע בפ"ק דחולין (טו, ב) דגבי שחיטה לא גזרין שמוא ירבה, וכדפסק רבינו לעיל פרק ב' הלכה ט', מוכח דלא שנוא, ומצי שחט עוף גדול, דבקצירה דבעי שיעור באוכלין, אם כן המלאכה תלוי לא בעוקץ כי אם באוכל הנקצר מחיבור על ידי תלישת העוקץ, א"כ כי מפיש בשיעורא חייב, אבל נטילת נשמה דחייבו בכל שהוא דעוף גם דלית ביה כזית, דהחייבו הוא על הנשמה שהוא נוטל, לא על השיעור שמת על ידי הנטילה, ל"ש בין עוף קטן לשור הבר, כולוה חדא נטילת נשמה, ופשוט וכי"ב אמר ריש החובל (ב"ק פד, א) גבי אדם קטן שהרג הגדול כו', נשמה שקל מנייה נשמה נשקול מנייה, יעו"ש.

ולכאורה צ"ע סברת המנחת חינוך בזה ואפשר דס"ל דכל טיפת דם שיוצא הרי הוא חייב בנטילת נשמה שהרי החובל חייב גם כן משום נטילת נשמה ובוזה שאני עוף גדול מעוף קטן, וכבר העיר בזה בתהלה לדוד סימן שכ"ח י"ח שהיה פשיט ליה כהאור שמוח אלא שהעיר בזה אמאי לא חייב בכל הוצאת דם.

יבואר אם מותר לשחוט לחולה בשבת את כל הסימנים

ובחדר הורתי להגר"א גנחובסקי וצ"ל (הנפמ"ח עם מילואים) הקשה בכל שוחט בשבת לחולה לא יהיה מותר לשחוט יותר משני סימנים שהרי הוא כשר ברוב סימנים, וכל חתיכה נוספת הרי הוא מוציא דם שלא לצורך החולה והוקשה לו למה לא ביארו שלא ישחוט כל הסימנים שלא הותר לשחוט לחולה אלא כדי הכשר הבהמה.

וכן יש להעיר דכל שוחט ביו"ט לא אמרו שישחוט רק רוב סימנים שהוא נצרך לצורך אוכל נפש אבל לשחוט כל הסימנים אינו נצרך לאוכל נפש ואיך מותר לשחוט כל הסימנים ביו"ט.

אבל בזה אפשר לומר שהרי קיי"ל מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך וכיון שלכתחלה צריך לשחוט כל הסימנים והרי צריך לשחוט הבהמה לצורך יו"ט שוב הותר לו לשחוט כל הסימנים.

והנה העיר ח"א שהשוחט כיון שבתחילת החתיכה היה יוצא כבר כל הדם על ידי תחלת שחיטתו תו לא מוסיף מידי במה שחוטכו עוד ולכן לא אסרוהו משום כמה מלאכות.

אמנם נראה פשוט שגם אם היתה הבהמה מותרת מוחמת תחלת שחיטתו אבל כל שהקריב מיתתה חייב כמו קרובי בישולי אע"פ שהיה מתבשל בלא"ה, והרי זרק חץ על הכלי ובא אחר ושברו הרי השובר חייב וחשיב מעשה ידיה גם אם בלא"ה היה נשבר, ויבואר להלן ראייה מגדולי האחרונים שהיה ס"ל שבכל המשך חתיכת הבהמה חשיב מלאכה.

ביאור אם היה מריקה בשחיטת הפר והשעיר של יום הכפורים

והרש"י ז"ל (בהגהותיו סמך על לשון רש"י לומר דאיסור שבת איכא ופי' הא דשחיטת פרו בזר כשרה היינו דכשר דיעבד וחייב חטאת ובמזיד כרת ולא משמע כן בסתימת הגמ' ולא בלשון הגמ' אלא לכתחלה קאמר ומה שסמך בלשון הגמ' סנהדרין נ"א. היא דלא אשתריא שבת לגבה ע"כ לענין הקטרה קאמר דבכנהים הותרה שחיטה והקטרה ובאשה לא הותרה הקטרה דהא בפסח תנן במתני' דהותרה שחיטת בור וה"ה באשה.

וכן מוכח מהא דתנן יומא ל"א ב' ומירק אחר שחיטה על ידו ואם איתא דלא הותרה יוה"כ בשחיטה אלא בזה שמחויב בעבודת הקרבן הדין נותן דגם כהן הדיוט אסור לשחוט כדאמר בסוגין למ"ד שחיטת פרו בור פסולה דגם כהן הדיוט יש בו משום זרות ואם שחט חייב חטאת וא"כ איך הותר המירוק באחר, וכ"כ דלאחר שחיטת רוב סימנים לית בה משום חובל זה אינו למש"כ חזו"א או"ח מועד סי' ס"ב ס"ק כ"ה ושבת סי' ס"א ס"ק, עכ"ל.

ובעניין זה האריכו האחרונים, דהמנחת חינוך מצוה ל"ב נסתפק בזה אם אחר שחיטת רוב הסימנים המוסיף לחתוך אם חשיב כחובל או כמחתך בבשר בעלמא, והפמ"ג סימן שט"ז במשכבות זהב פשוט ליה שחייב חטאת.

ביאור הרש"י שמירק אחר שחיטה על ידו בתמיד משום ששחיטתו בכהן גדול אינו אלא מדרבנן

אכן ברש"י יומא דף י"ב כתב דהא דמירק אחר שחיטה על ידו בשחיטת התמיד היינו טעמא משום ששחיטת התמיד בכהן אינו אלא מדרבנן כמש"כ הריטב"א לכן מירק אחר שחיטה על ידו, אבל הפר שהעבודה בכהן גדול הוא מדא' להכי מירק הכהן גדול השחיטה, שגורו שמוא ישחט הוה בעצמו, ולא ידעתי למה הוצרך לכך הרי אם הוא פסול מן התורה הרי אין במירוקו מצוה כלל שהרי אינו כשר לגמור שחיטתו כמו שאינו כשר לשחיטתו וכן איכא איסור מלאכה בגמור שחיטתו שהרי אינו כשר לכל העבודה וא"כ הרי גם השחיטה אסורה לו וכמו שכתב הרש"י בעצמו ביבמות דף ל"ג ע"ב.

ובספר יש סדר למשנה לר' ישעיה פיק וצ"ל הנדפס בסוף המשניות כתב בהא דאמרו במשנה ומירק אחר שחיטה על ידו ופרש"י גמור כהן אחר את שחיטתו ודקדק בזה אמאי נקט כד

וכתב דאע"ג דשחיטה כשרה בור מ"מ לא ניתנה שבת לידחות אלא אצל כהן כמו שדייקן השעה"מ פ"ו מביא"מ וק"ר ש"ש בביבמות ל"ג מלשון רש"י שם, ואע"פ שהעבודה אינו אלא בכ"ג וגם כהן הדיוט הרי הוא כור מכל מ"מ בשחיטת התמיד כשר מדא"ל בכהן הדיוט ולחכי כתב רש"י דכהן גמר השחיטה ובו מוכרח הדקדוק שדקדקו האחרונים מרש"י בביבמות הנ"ל דור ששחט קרבן בשבת עובר משום מלאכת שבת.

הנה כבר הערנו בגליון הקודם שבשחיטת הפר אמר הפייטן 'קח מאכלת חדה ושחטו בסדר', וצריך ביאור למה אמר כסדר ומה כוונתו בזה ושמעתי מנבי יקירי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א שביאר על פי מה שנתבאר שבשחיטת התמיד אמר 'עמד וקדש וקרבן תמיד השחט פקד למרקו, והוא קיבל ורק', והיינו שכהן אחר גמר השחיטה כדי שיוכל לקבל הדם והוא משום שהכהן גדול צריך לעשות את כל העבודה לכן גמר השחיטה נעשה על ידי אחר, אבל בשחיטת הפר לא צוה לאחר למרקו שעבודה כולה אינה נעשית אלא בכהן גדול, אפי' המריקה של שחיטה, ולכן כתב ושחטו בסדר הרגיל ששוחט כל הסימנים, שוב ראיתי שפירש כן הגאון הצדיק ר' שריה דבליצקי זצ"ל בספר חוקות עולם על העבודה של כהן גדול ביוה"כ.

בענין אם אחר שחיטה אין בהוצאת דם משום נטילת נשמה

הנה בפמ"ג בס' תרכ"א בא"א אות ד' כתב וז"ל גם אני מוספק קרבן ציבור דוחה שבת אי שוחט כל השנים או רוב דוקא אם נאמר להתחלה מן התורה שנים בעין דחי שבת מושא"כ מן התורה רוב ומדברנן שנים י"ל לא דחי שבת, וכי תימא רוב נשחט כמותה דמי ולית כאן נטילת נשמה הא בורכא דכחי' לכל דבריה וכו' ע"ש, עכ"ל.

אמנם ע' במנחת חינוך מוסף השבת אות כ"ט שדחה את דברי הפמ"ג כי מאבר מן החי אין ללמוד אע"פ דחי הוא, מ"מ כיון דנפסקו סימני חיותא ל"ש נטילת נשמה.

ועי' בשו"ת בית יצחק להגאון מלובן יו"ד ח"א סי' ז' אות ו' שתמה על הפמ"ג מהא דקו"ל ביוה"כ פתמיד דקדקו ומירק אחר שחיטה על ידו עיין ביומא דף ל"ג וחולין דף כ"ט משום

נשאלתי אם מי שאינו מתענה ביוה"כ אם מתפלל תפלת נעילה כשליח ציבור וכן יש להסתפק גם כן אם מתפלל נעילה ביהודי כיון שאינו מתענה.

ולכא'ו נראה בזה דהנה הרמב"ם בפרק א' מהלכות תפילה ה"ו כתב וז"ל וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד כדי להוסיף תחנון ובקשה מפני התענית וזו היא התפלה הנקראת תפלת נעילה כלומר נעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה, עכ"ל, ומבואר דיסוד ועיקר תפלת נעילה הוא משום יום התענית ואינו תפלה משום קדושת יוה"כ, וכמו שתפילין תפלת נעילה בכל תעניות ומעמדות וע"כ דהוא תפלת משום התענית.

וכן יש לדקדק ממש"כ הרמב"ם פ"ד מהל' תפלה ה"א שכתב וז"ל בשחיטה במוסף ובנעילה הכהנים נושאים את כפיהם, אבל במנחה אין נושאים כפיהם, מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמוא שתי הכהנים יין ושכור אסור בנשיא"כ, ואפילו ביום תענית אין נושאים כפיהם במנחה גזרה מנחת תענית מפני מנחת כל יום, ובהל' ב' כתב וז"ל כד"ב בתעניות שמתפללין בו מנחה ונעילה כגון צום כפור ותענית צבור, עכ"ל, ומשמע בצום יוה"כ יש נעילה אבל בלא צום אין תפלת נעילה.

יש להסתפק אם מי שאינו מתענה יכול להיות שליח ציבור במוסף ביום הכפורים לומר סדר העבודה שבו מקיים ונשלמה פרים שפתינו, ושורש השאלה הוא האם מי שאינו מתענה יכול לעבוד עבודה כהן גדול ביום הכפורים במקדש.

והנה ראיתי בחידושי רבי מאיר שמחה על הש"ס בתשובות סימן מ"ב אות ד' שכתב לבאר אמאי שלמה המלך חיקר הבית דווקא בימים שבהם חל יום הכפורים, והביא ביאור חתנו בזה ששלמה המלך חיקר את בית המקדש ביום הכפורים משום שחינוך המקדש הוא בעבודה וקדש הקדשים אינו מתחנך אלא בעבודת יום הכפורים שבו עובד כהן גדול בקדש הקדשים, ונמצא שעד יוה"כ לא נתחנך המקדש שעדיין לא נתחנך קדש הקדשים עד עבודתו של כ"ג ביוה"כ, וקרא על זה האור שמח ורפח"ח, ובוהו אתי שפיר דברי הרע"ב כשליח תענית שכתב יום שמחת לבו זה בניין בית המקדש שנתחנך ביוה"כ והוא כמש"ת שגמר חינוך המקדש היה יוה"כ דייקא.

אמנם שמעתי בשם הגאון ר' אפרים בורדינאנסקי זצ"ל שדקדק בלשון הרמב"ם ריש הלכות עבודת יום הכפורים שכתב וז"ל ביום הצום מקריבין תמיד בשחר ומקריבין תמיד ביום הערבים כסדר

דמצוה למרק ומצות מירוק הוא מדרבנן ע"ש ברש"י ותוס' וא"כ האיד מירק אחר לגמור השחיטה להחלי יוה"כ מדאורייתא בשביל מצוה דרבנן, ומכאן זה כתב דמחזורתא דלא כהפמ"ג סי' שט"ז וסי' תרכ"א שסובר דלאחר שחיטת הרוב ב' סימנים הליב משום נטילת נשמה אף דמפרסם הרי הוא דומה לכן ח'.

ולכא'ו לא קשה מידי שהרי מותר לגמור הציצין שאין מעכבין את המילה כל זמן שלא פירש והכי נמי כל זמן שלא פירש מן המצוה יכול לגמור השחיטה כמצוותה אע"פ שיש בזה משום נטילת נשמה.

וכן מוכרח לומר למש"כ בחזון איש דגם אחר שחיטה חייב משום נטילת נשמה וכמש"כ הפמ"ג וע"כ דהמצוה להתחלה הוי כציצין שאין מעכבין את המילה ואע"פ שאחר עושה זאת צ"ל שציון שעדיין לא נגמר המצוה עד גמר הקרבן חשיב כלא פירש.

ומכל' הנ"ל נראה שגם אחר שכבר נשחט וכבר היה יוצא הדם בלא הוספת המירוק מכל מקום הוספת המירוק הרי הוא כמלאכה גמורה וחייב עליה, והדרא קושיית הגר"א גנזובסקי זצ"ל לדוכתה.

והיערני ידידי ש"ב הרב הגאון ר' צבי קופשיץ שליט"א דע"כ צ"ל דכל ששוחט ונטל כל נשמתה אינו חייב על מקצת נשמתה שחייב נטילת נשמה הוא גם על מקצת אבל הנוטל כל נשמתה אינו חייב כמה פעמים, ואפשר דדמי להמבשל בשבת שאינו חייב על כל תוספת בבישול עד גמר בישולו שהרי להרמב"ם המבשל מה כמאכ"כ בישול גמור חייב ובכל מבשל אינו חייב כמה חטאות שכולו בישול אחד הוא וצ"ע.

ויעני' בשו"ת שואל ומשיב מהרד"ק ח"א סי' שח"ק לר"ש דלוקין על כל שהוא אם אכל כוית כמה ילקה ולא שייך מלקות על כל כל שהוא וכל שהוא דהא כל שהוא אין לו שיעור, ולכא'ו צ"ל דבאכיל אכילה שלימה אינו חייב אלא על אכילה זו אע"פ שמשאכל כוית חייב, ויעני' במנח"ח מצוה רצ"ח ש"כ דבמעשה אחד אינו לוקה אלא אחת ע"ש.

בענין אם מי שאינו מתענה או כשכל ישראל לא התענו אם מתפללים תפלת נעילה

ויעני' ברמב"ם פ"ה הלכ' תפילה ה"ו וז"ל מנהג פשוט בכל ישראל שאין נפילת אפים בשבתות ובמועדים ולא בר"ה ולא בר"ח ובחנוכה ובפורים ולא במנחה של ער"ש וי"ו ולא בערבית שבכל יום, ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית, וביה"כ בלבד נופלים על פניהם בכל תפלה ותפלה מפני שהיו יום תחנון ובקשה ותענית, עכ"ל, ומבואר דיוה"כ מלבד קדושת היום הוא יום תחנון ובקשה ותענית ואע"פ שקדושת היום הוא הסיבה שהוא יום תפלה ובקשה, מ"מ אפשר דתפלת נעילה הוא משום התענית שבו.

ובמעמדות היה מתפללין נעילה אע"פ שהיו מתפללין מעמדות גם בר"ח שלא היו מתענים ומשמע שאינו תלוי בתענית, אבל בגבול"א בתענית כתב שבר"ח היו מתענים במעמדות.

אמנם אפשר לומר דכל שהציבור מתענה חשיב יום התענית לכל ישראל, וכל ישראל מתפללים תפלת נעילה, אמנם יש לעיין אם בזמן שהיה חנוכה בית המקדש בזמן שלמה שלא התענו באותה שנה ביוה"כ אפשר דלא התפללו נעילה בשנה זו וצ"ע.

ובבאמת יש לדקדק עוד בתפלת נעילה בתפלת אתה נותן יד לפושעים אומרים ותתן לנו את יום צום הכפורים הנה מה שאין מוזכרים הצום בשאר תפלות ואפשר שתפלת נעילה אינו אלא בצום אבל באמת יש נוסחאות שלא הזכיר בו צום יוה"כ הזה.

מי שאינו מתענה ביוה"כ אם מתפלל מוסף לפני הציבור

כל יום יום, ומקריבין מוסף חיוס פר ואיל שבעה כבשים כלם עולות, ושעיר חטאת נעשה בחוץ והוא נאכל לערב, ועוד מקריבין יתר על מוסף זה, פר כן בקר לחטאת והוא נשרף, ואיל לעולה, ושניהם משל כהן גדול, ואיל הבא משל צבור האמור בפרשת אחרי מות, והוא האיל האמור בחומש הפקודים בכלל המוסף, והוא הנקרא איל העם, ועוד מביאין משל צבור שני שעירי עזים, אחד קרב חטאת והוא נשרף, והשני שעיר המשתלה, ונמצא כל הבהמות הקריבים ביום זה חמש עשרה עכ"ל, ואמר הגאון ר' אפרים זצ"ל שמוכרח מהרמב"ם שבזמן שלא התענו ביום הכפורים לא עשה הכהן גדול העבודה במקדש וזה דלא כמש"כ הורע אברהם והסכמת האור שמח על דבריו.

ויעני' בספר מועדים וזמנים (ח"ח) שנסתפק אם ביוה"כ שהיה בזמן שחינוך את הבית ואכלו ושתי אה היה אפשר לעבוד עבודת יוה"כ בלא התענית, וכתב בשם הורע אברהם בשמו של האו"ש שכתב דחינו את הבית קדוה"ק בעבודת יוה"כ של אותה שנה ומכ"ו דהיה עבודת יוה"כ גם בלא התענית, ויעינין שם שנסתפק לפ"ז ביו"ש שאינו מתענה אם יכול להתפלל מוסף ביוה"כ משום דעבודת יוה"כ דאפשר דתלוי בהתענית ע"ש.

אין נכבד כי אם כבודו ואין גדול כי אם גדלותו

לפי גדלו וכבודו המגיע לו, ואדרכא גדולי ישראל היה כאלו שהיו רחוקים מאוד מפרסום והופעה והיו נזהרים בעתה ושפלות שברוך השבע היה מרחיק אותם מכבודו, ואמרו רחוקים היו מהמכובד המכבד את הבריות דכתבי כ' מכבדי אכבד ובקרא כתיב שמי שמכבד להקב"ה הוא נעשה נכבד והמכבד את הבריות הוא גם מכבד להקב"ה שהרי בצלם אלוקים עשה את האדם, ולכן הוא גם בכלל מכבדי אכבד, אבל בוודאי המכבד להקב"ה הוא נעשה מכובד ומי שמקדש שם שמים במעשיו הוא בכלל המכבד את הבורא ברוך הוא ונעשה מכובד על הבריות, וכן אמרו באבות המכבד את התורה גופי מכובד על הבריות וכו'.

כי אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה

כי אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה, וצ"ב כי אין מי שמחול רק הבורא יתברך והרי אנו רואים שאנשים מוחלים זה לזה וגם אנשים נכבדים מוחלים על עליבונם ומה כוונת הברכה בזה לומר כי אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה.

ושמעתי בשם מורן הגר"ז זצ"ל שאמר שהאדם מוחל ומוחל ומוחל אבל אינו מוחל והיינו שהמוחל אינה שלימה שהרי עדיין מרגיש בעלבונו אע"פ שמחל, ושמעתי מאמרי"ה הגאון זצ"ל שאמר שהראיה שהאדם אין מחילתו שלימה שהרי אחר שמחל אף יחטא אלו שנית ירגיש הנעלב שהוא מצער שנית ויאמר לו אך אתה מצערני שנית ולא יאמר הרי מעולם לא ציערני אדם זה שהרי מוחלתי לו אבל הקב"ה אינו כן שמוחל לא נזכר החטא כלל וזהו מוחל לגמרי.

ושמעתי לבאר שהכוונה שמחילת הקב"ה הוא שנמחק החטא לגמרי ולא נשאר רושם החסרון והפגם שנפגם על ידי החטא לראותה ר' יעקב צבי בן חייא חושנה בתושי"ה